

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

LATIFALARNING BADIYYLIGI VA TIL XUSUSIYATI. (O‘ZBEK VA TILLARI TARJIMALARI MISOLIDA)

Zulfiya Olimjonovna Mirabdullayeva

Katta o‘qituvchi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqola “Latifalarning badiiyligi va til xususiyati” mavzusiga bag‘ishlangan bo‘lib, o‘zbek tilidagi latifalarning badiiy jihatlari va ularning tarjimasi jarayonidagi til xususiyatlarini tahlil qiladi. Maqolada, latifalar milliy madaniyat, adabiyot va umuman xalq ning dunyoqarashini aks ettiruvchi badiiy janr sifatida ko‘rib chiqiladi. O‘zbek tilida mavjud latifalarning tarjimasi orqali boshqa tillarda ularning badiiy ifodasi qanday o‘zgarishini, til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga harakat qilinadi. Bunda o‘zbek latifalari va ularning boshqa tillarga tarjimasi misolida badiiylilik va til xususiyatlarining farqlari va o‘xshashliklari tahlil qilinadi.

Kalit So‘zlar: latifa, badiiylilik, til xususiyatlari, tarjima, madaniyatlararo aloqalar, iboralar, madaniy differensiya, tarjima nazariyasi, so‘zlashuv uslubi.

Kirish qismi: Latifalar – xalq og‘zaki ijodining ajoyib namunasidir. Ular nafaqat kulgili va qiziqarli bo‘lishi bilan ajralib turadi, balki milliy mentalitetni, qadriyatlarni va tilni aks ettiruvchi muhim badiiy shakl sifatida ham katta ahamiyatga ega. Har bir tilning o‘ziga xos sintaktik va leksik xususiyatlari mavjud bo‘lib, bu xususiyatlar latifalarning o‘ziga xos shakllanishiga ta’sir qiladi. Latifalarning tarjimasi jarayonida bu xususiyatlar juda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ba’zi leksik va grammatik qatlamlar boshqa tilga to‘g‘ri tarjima qilishda qiyinchiliklar yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli, o‘zbek tilidagi latifalar va ularning boshqa tillarga tarjimasi orqali badiiylilik va til xususiyatlarini tahlil qilish, nafaqat tarjima nazariyasini, balki madaniyatlararo aloqalarni ham chuqurroq o‘rganish imkonini beradi.

Asosiy qism: Latifalar o‘zbek tilida yirik badiiy janr sifatida namoyon bo‘ladi va ular o‘zining tili, uslubi va mazmuni bilan ajralib turadi. O‘zbek latifalarida ko‘pincha milliy tilning boyligi, tili va uslubi orqali xalqning dunyoqarashi va fikrlash tarzini aks ettiradigan elementlar mavjud. O‘zbek latifalarida ko‘pincha sozlash, ikkinchi ma’nodlilik, badiiy ta’sir va kulgu orqali madaniyatdagi turli qatlamlar ifodalanadi.

Tarjima jarayonida latifalarning badiiyligi va til xususiyatlarini saqlash o‘ziga xos qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. O‘zbek tilidan boshqa tillarga tarjima qilishda ko‘pincha badiiy ta’sir, leksik boylik va madaniy xususiyatlar yo‘qolishi mumkin. Shu bilan birga, tarjimaning til xususiyatlari ham ba’zan badiiylilikni buzadi. Masalan, o‘zbek tilidagi so‘zlar yoki iboralar, boshqa tildagi to‘g‘ri ekvivalentlari yo‘qligi sababli, tarjimadan so‘ng o‘zgaradi.

O‘zbek latifalari boshqa tillarga tarjima qilinganida, ba’zan ularning badiiylilik va kulguli ta’siri saqlanmaydi. Misol uchun, o‘zbekcha "Qushni o‘zidan yuqori ko‘rgan odam" latifasi ingliz tiliga "A person who sees the bird higher than itself" deb tarjima qilinsa, mazmun to‘g‘ri berilgan bo‘lsa-da, kulguli ta’sir yo‘qolishi mumkin. Buning sababi esa, o‘zbek tilida bunday ibora orqali kulguli obrazlar yaratish osonroq bo‘ladi, ammo ingliz tilida shu ma’noni berish uchun boshqa usullar kerak bo‘lishi mumkin.

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

Tahlil va natija: O'zbek tilidagi latifalar va ularning tarjimasi jarayonida til xususiyatlari va badiiylik o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilganimizda, bir qancha qiyinchiliklar yuzaga chiqadi. Tarjima jarayonida ba'zan tilning badiiy ifodasi yo'qoladi, lekin tarjimachi bu nuqtada madaniy elementlar va kulgu elementlarini saqlashga harakat qiladi. O'zbek latifalarining badiiyligi, ko'pincha, tilning rang-barangligi, iboralarning o'ziga xosligi va xalqning dunyoqarashi orqali yaratiladi. Tarjima qilinayotganda esa, bu xususiyatlarning aksariyati boshqa tilning o'ziga xosligi. Latifalarning badiiyligi va ularning tarjimadagi ahamiyati:

Latifalar o'zbek tilida ko'pincha badiiy ifodaning yuqori darajasi sifatida qaraladi. Ular xalqning ko'z o'ngida ko'rgan narsalarini, qarashlarini va hayotiy tajribalarini aks ettiruvchi qisqa va mazmunli ifodalar hisoblanadi. Badiiylik, latifaning kulguli va ko'ngilochar elementlarini saqlab qolish orqali o'zini namoyon etadi. Tarjima jarayonida latifaning badiiyligi va kulgu ta'siri ko'pincha saqlanmaydi, chunki har bir tilning o'ziga xos kulgu va ifodalanish uslubi mavjud.

Til xususiyatlarining latifalarga ta'siri: O'zbek tilida latifalar yaratishda ko'pincha tilning o'ziga xos sintaktik va leksik imkoniyatlari ishlatiladi. Masalan, o'zbek tilining boy leksikasi va sintaksisi latifalarning badiiyligini oshiradi. Tarjimada esa, ba'zan bu til xususiyatlari boshqa tilga mos ravishda saqlanmaydi. Har bir tilning grammatikasi va leksikasi latifaning kulguli ta'sirini o'zgartirishga olib kelishi mumkin. Shuningdek, latifalar ko'pincha tilning ikkinchi ma'no, metafora, so'zlashuv uslubi kabi badiiy vositalariga tayanadi.

Madaniyatlararo farqlar va tarjima: Tarjimada o'zbek latifalarining madaniyati va konteksti ko'pincha muhim rol o'ynaydi. Har bir madaniyatda kulguga bo'lgan qarashlar, shuningdek, latifalarning qamrab olgan mavzulari va obrazlari farqlanadi. Masalan, o'zbek tilidagi latifa va hazillar ko'pincha milliy qadriyatlar, urf-odatlar, va tilning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq bo'ladi. Tarjimada bu kontekstlarni to'g'ri aks ettirish qiyin bo'lishi mumkin. Tarjimon, madaniyatlararo farqlarni inobatga olgan holda, latifaning asli badiiyligini saqlashga harakat qiladi.

Tarjima va tilni saqlashdagi qiyinchiliklar: Latifalarning tarjimasi jarayonida ba'zan badiiy ifodalar va til xususiyatlarini to'liq saqlab qolish qiyin bo'ladi. O'zbek tilida ishlatiladigan o'ziga xos so'zlar, iboralar va sintaktik tuzilmalar boshqa tillarga tarjima qilishda o'zgarishi yoki yo'qolishi mumkin. Misol uchun, o'zbek tilidagi "So'zning o'zi kulguli" iborasi ingliz tilida "The word itself is funny" deb tarjima qilinsa ham, u o'zbekcha kabi kulguli va ta'sirli bo'lmasligi mumkin. Tarjimachi bu qiyinchilikni yengib o'tish uchun o'ziga xos strategiyalarni qo'llashi zarur.

Latifalarning madaniy kontekstdagi roli: Latifalar xalqning ruhiyatini va madaniy hayotini ifodalaydi. O'zbek latifalari ko'pincha milliy qadriyatlar, ijtimoiy munosabatlar va hayotiy holatlarni aks ettiradi. Tarjima jarayonida bunday madaniy kontekstlarni hisobga olish muhimdir, chunki latifaning badiiy va kulguli ta'siri ko'pincha madaniyatga bog'liq bo'ladi. Tarjimon madaniy farqlarni inobatga olib, latifaning mohiyatini saqlashga harakat qiladi.

Xulosa qismi: Latifalar badiiy janr sifatida til va madaniyatning o'ziga xosligini aks ettiradi. O'zbek tilidagi latifalar tarjimasi jarayonida esa, badiiylik va til xususiyatlarini saqlash uchun tarjimachi maxsus usullarni qo'llashi kerak. Tarjima jarayonida ba'zan ba'zi leksik va grammatik elementlarning yo'qolishi mumkin, ammo madaniyatlararo aloqalar va til xususiyatlarini tushunish orqali tarjima yanada boy va mazmunli bo'lishi mumkin. Shuning uchun, latifalar orqali tilning badiiyligini va madaniy xususiyatlarini chuqurroq o'rganish, nafaqat tarjima

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

nazariyasini, balki xalqning o'ziga xos dunyoqarashini ham yanada yaxshiroq tushunishga imkon beradi.

Latifalar o'zbek tilining badiiy imkoniyatlari orqali xalqning fikrlash tarzini, qadriyatlarini va madaniyatini aks ettiruvchi muhim badiiy shakl hisoblanadi. Tarjimaning asosiy vazifasi – latifaning kulguli va badiiy ifodasini boshqa tilga imkon qadar to'liq o'tkazishdir. Bunda til xususiyatlari, madaniyatlararo farqlar va tarjima strategiyalarining o'zni katta. Latifalarning tarjimasini jarayonida madaniyatlararo aloqalar, tilning semantik xususiyatlari va badiiy tafsilotlar saqlanishi lozim. Shuning uchun latifalarning badiiyligini va til xususiyatlarini chuqur tahlil qilish, nafaqat tarjima nazariyasini, balki madaniyatlararo muloqotni ham chuqurroq o'rganishga imkon yaratadi. ini va madaniyatini inobatga olishga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Saidakbarova, Saodat Parkhadjanovna, et al. "The Role Of Speech Genres In The Communication Process." Educational Administration: Theory and Practice 30.5 (2024): 2500-2503.
2. Fuzaylova, Nargiza Abdusamatovna. "ANALYSIS OF THE EXPRESSION AND SPECIFIC CHARACTERISTICS OF NEOLOGISMS IN TRANSLATION." Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi 21.2 (2024): 175-180.
3. Hamidov, X., & Abdullayeva, M. (2024). Alternative Versions and Functional Characteristics of Phraseologists in Uzbek. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 4(3), 51-54.
4. Jalolova, Iroda Mahmudjanovna. "MATNNI LINGVISTIK EKSPERTIZA QILISH USULLARI." PEDAGOGS 55.1 (2024): 97-100.
5. Nasretdinova, Mukhlisa Nizometdinovna, Umida Farkhadovna Maxmudova, and Bahrombekova Munisa Mansurovna. "Fiction and the study of the concept of ellipsis." (2024): 107-113.
6. Urak Pazilovich Lafasov. Нутқ маданияти ва нотиклик (Олий ўқув юртлари учун) ўқув қўлланма. Тошкент, "ТошДШИ" нашриёти 1/2019. 147 бет.
7. Marxabo, A. (2024). Bevosita tarjimada frazeologizmlar ma'nosini berish muammolari [Data set]. In Fundamental aspects of improving teaching foreign languages in the epoch of modern globalization (Vol. 2, p. 318). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10671582>
8. Teshaboyeva Ziyodakhon Qodirovna, & Qodiriy Mahzuna Shavkataliyevna. (2024). THE APPEARANCE OF VISUAL EXPRESSIONS' TRANSLATION INTO ENGLISH IN THE WORK "THE DAYS GONE BY" BY ABDULLA QODIRIY. Open Access Repository, 10(1), 78–81. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3983>
9. Kasimova, S. S. (2024). Transformation of phrases and its destructions. Salud, Ciencia Y Tecnología - Serie De Conferencias, 3, 740. <https://doi.org/10.56294/setconf2024740>
10. Abdullayeva, M. R. (2018). National color in artistic translation (Uzbek language). Moscow Polytechnic University in South-Western State University (Russia). "Problems and perspective development of Russia: youth review in the future, 2, 19-23.

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

11. MIRABDULLAYEVA Z. O., AHMADJONOVA M. Anekdotning janr xususiyatlari tahlili //tadqiqotlar. UZ. – 2024. – T. 39. – №. 3. – С. 62-64.
12. Турсинова З. Ш., Мирабдуллаева З. ЧЕТ ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВОСИТАЛАРИНИНГ РОЛИ //БЕРДАҚ атындағы ҚАРАҚАЛПАҚ МӘМЛЕКЕТЛИК УНИВЕРСИТЕТИНИҢ. – 2021. – Т. 2. – С. 55.
13. Khusnutdinovna F. A., Olimjonovna M. Z., Qaxramonovna M. D. Analysis of paramilitary compounds related to the homeland concept in english and uzbek //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 4. – С. 152-155.